

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

СКОПОВА ОЛЕНА СЕРГІЇВНА

УДК 658.012.4

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ВІДТВОРЕННЯ
РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Сумському національному аграрному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент,
ГЕСНКО Михайло Миколайович,
завідувач кафедри фінансів, банківської
справи та страхування.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
ОРЕЛ Володимир Миколайович,
професор кафедри організації виробництва,
бізнесу та менеджменту Харківського
національного технічного університету
сільського господарства імені Петра Василенка;

доктор економічних наук, доцент
ГОНЧАРУК Інна Вікторівна,
проректор з наукової та інноваційної діяльності
Вінницького національного аграрного
університету

Захист відбудеться 12 травня 2021 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.859.01 у Сумському національному аграрному університеті за адресою: 40021, м. Суми, вул. Г. Кондратьєва, 160, конференц- зал.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Сумського національного аграрного університету за адресою: 40021, м. Суми, вул. Г. Кондратьєва, 160, читальний зал.

Автореферат розісланий 9 квітня 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. М. Жмайлов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Економічна сутність ресурсного потенціалу ґрунтується на сукупності природних та виробничих ресурсів галузі, сільських територій і відповідно визначається їх якістю, структурою і специфікою відтворення. В теперішній час велике значення у фінансово-економічній діяльності аграрних підприємств має вміння ефективно використовувати та відтворювати наявні ресурси і здатність сконцентрувати, спрямовувати їх на вирішення стратегічних задач. Останні роки аграрні підприємства виступають драйверами економічного розвитку, забезпечуючи валютні надходження та підтримуючи стабільність національної грошової одиниці, формуючи значну питому вагу податкових надходжень місцевих бюджетів та задаючи високі темпи впровадження інновацій у виробництво. Ефективне використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств задля оптимізації результатів їх діяльності та виходу на міжнародні ринки збуту, підвищення рівня життя сільського населення, розвитку сільських територій, забезпечення продовольчої безпеки держави та закріплення України на світових ринках сільськогосподарської продукції є однією із стратегічних цілей розвитку аграрного сектору.

За умов реформування власності та формування ринкових відносин проблема відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств є однією з головних і її вирішення вплине не тільки на фінансові результати, але й конкурентоспроможність продукції на зовнішньому й внутрішньому ринках, формування значного розміру податкових надходжень до місцевих бюджетів та високі темпи впровадження інновацій у виробництво. Тому дослідження даної проблеми є актуальним і своєчасним.

Проблеми відтворення ресурсного потенціалу аграрними підприємствами постійно перебувають у центрі уваги вчених економістів-аграріїв. Значний внесок у розробку цих проблем зробили Александрова А.І., Алексєєв С.Б., Аніщенко В.О., Безугла В.О., Бланк І.А., Бондарчук М.К., Войтко О.В., Волковець Т.В., Перелигіна-Ковальчук Г.О., Гончарук І.В., Данилишин Б.М., Данько Ю.І., Дорошенко В. М., Касьянова Н.В., Кислий В.М., Кунцевич В.О., Макаренко П.М., Мішенін Є.В., Назаренко А.С., Окорокова Л.Г., Орел В.М., Підлісецький Г.М., Свободин В.А., Талах Т.А., Терещенко С.І., Фонов А.Г., Чирков С.О., Ульяновченко О.В. та інші. Проте важливість питань, пов'язаних з організаційно-економічними засадами відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств зумовили вибір теми даної дисертації і визначили її мету та основні завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в межах науково-дослідної роботи Сумського національного аграрного університету згідно з темами «Оцінка рівня страхового захисту сільськогосподарських підприємств» (номер державної реєстрації 0115U001052, 2015-2017 рр.) де автором досліджено економічну сутність та специфіку страхового захисту ресурсного потенціалу аграрних підприємств та «Науково-практичні засади управління зеленими фінансами з урахуванням

регіональних особливостей» (номер державної реєстрації 0119U100455, 2019 р.), де автором досліджено стратегію диверсифікації джерел фінансового забезпечення відтворення складових ресурсного потенціалу аграрних підприємств.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є наукове обґрунтування теоретичних, методичних та практичних засад відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств.

У відповідності до поставленої мети вирішувались такі завдання дослідження:

- уточнити види, сутність та специфіку відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств;
- визначити фактори впливу на відтворення ресурсного потенціалу аграрними підприємствами;
- узагальнити методичні основи відтворення та оцінки ресурсного потенціалу аграрних підприємств;
- визначити фінансово-економічні результати діяльності аграрних підприємств як наслідок використання та відтворення ресурсного потенціалу;
- обґрунтувати та проаналізувати джерела відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств;
- запропонувати відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств на засадах моделювання системи екологічних платежів;
- уточнити організаційні засади забезпечення відтворення ресурсного потенціалу аграрними підприємствами;
- обґрунтувати диверсифікацію джерел фінансового забезпечення відтворення ресурсного потенціалу аграрними підприємствами;
- розробити кластерний розподіл аграрних підприємств за ефективністю відтворення ресурсного потенціалу на регіональному рівні.

Об'єктом дослідження є процес відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств.

Предметом дослідження виступають теоретичні, методичні і прикладні засади формування та впровадження інструментарію відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств.

Методи дослідження. Методичною основою дослідження є діалектичний метод пізнання, системний підхід до вивчення економічних явищ. Поставлені в дисертаційній роботі завдання вирішувалися за допомогою таких методів: абстрактно-логічний (при теоретичному узагальненні сутності і змісту відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств); економічного аналізу та порівняння (при оцінці сучасного стану відтворення ресурсного потенціалу аграрними підприємствами); статистично-економічні (при групуванні аграрних підприємств за рівнем ефективності відновлення ресурсного потенціалу); анкетного опитування (для визначення стану фінансового забезпечення відтворення ресурсного капіталу аграрних підприємств); табличного і графічного методів (для відображення інформації щодо стану відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств). Теоретичною основою дисертаційного дослідження є фундаментальні

положення з економіки, організації та управління підприємствами, викладені у вітчизняних та іноземних наукових працях.

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти України з питань відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств, особливо в частині природної складової ресурсного потенціалу, офіційна статистична інформація Державної служби статистики України, Головного управління статистики Сумської області, Департаменту фінансів Сумської обласної державної адміністрації, Державної казначейської служби України, Департаменту агропромислового розвитку сумської області, дані річної фінансової звітності аграрних підприємств, наукові публікації науковців-економістів та результати власних досліджень автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в отриманні нового розв'язання складної проблеми відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств. Основними винесеними на захист науковими положеннями є такі:

вперше:

- обґрунтовано концептуальні засади відтворення ресурсного потенціалу аграрного підприємства шляхом формування інноваційного механізму забезпечення фінансовими ресурсами з врахуванням сучасних тенденцій розвитку аграрного виробництва та передбачає розгляд його як цілісного майнового комплексу, що дозволяє забезпечити оптимальне відтворення всіх складових ресурсного потенціалу залежно від спеціалізації підприємства, організаційно-правової форми та масштабу діяльності;

удосконалено:

- методичний підхід до оцінювання ефективності відтворення ресурсного потенціалу аграрного підприємства, який на відміну від існуючих відрізняється використанням системи фінансово-економічних показників та дозволяє класифікувати аграрні підприємства за ефективністю відтворення ресурсного потенціалу;

- теоретико-методичний підхід до інтерпретації поняття ресурсного потенціалу аграрних підприємств, на основі виокремлення в його структурі відновлювального потенціалу, що приймає участь в його оновленні та поповненні для досягнення стратегічних цілей розвитку аграрного підприємства та включає в себе наявні та можливі до залучення фінансові, інвестиційні та інноваційні ресурси, а також доцільність їх розміщення і ефективність використання;

- методичний підхід до кластерного розподілу аграрних підприємств на регіональному рівні за критерієм ефективності відтворення ресурсного потенціалу, який відрізняється систематизацією підприємств за масштабом діяльності, структурою капіталу та ресурсними пропорціями;

дістало подальшого розвитку:

- ідентифікація ресурсного портфелю аграрних підприємств, який відрізняється стратегічним характером його формування на основі принципів сталого розвитку та передбачає побудову ресурсного дерева з визначенням оптимальних джерел відтворення складових ресурсного потенціалу, що дасть можливість систематизувати та зменшити ризиковість системи відтворення у

довгостроковій перспективі;

- стратегія відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств на засадах моделювання системи екологічних платежів, яка базується на принципово новому підході до їх розподілу та формуванні системи спецрахунків, що забезпечить адресність та цільовий характер при відтворенні його природної (земельної, водної, атмосферної, рослинної) складової;

- обґрунтування диверсифікації джерел фінансового забезпечення відтворення складових ресурсного потенціалу аграрних підприємств, що на відміну від існуючих передбачає активізацію діяльності підприємств на ринку фінансових послуг за рахунок емісії зелених облігацій у синергії з активною позицією органів місцевого самоврядування за умови достатнього рівня економічної, фінансової, екологічної, продовольчої та соціальної безпеки.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні та методичні положення дисертаційної роботи доведено до рівня конкретних методичних рекомендацій щодо відтворення ресурсного потенціалу аграрними підприємствами.

Результати дослідження використовуються у практичній діяльності приватного підприємства «Надь» Лебединського району Сумської області (довідка № 78/12 від 11.09.2020 року), ДП «Дослідне господарство Інституту сільського господарства Північного Сходу Національної академії аграрних наук України» Сумського району Сумської області (довідка № 224 від 16.09.2020 року), ТОВ СП «СІЛВА» Білопільського району Сумської області (довідка № 74 від 27.08.2020 року), ТОВ «СВІДА» м. Суми (довідка № 145-У від 19.08.2020 року) і в навчальному процесі Сумського фахового коледжу Сумського національного аграрного університету (довідка № 247/14 від 02.09.2020 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійною науковою працею та містить отримані автором нові результати в економічній науці, які в сукупності вирішують важливе наукове завдання щодо організаційно-економічних засад відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств, пройшли апробацію на аграрних підприємствах і відображені в наукових публікаціях. Внесок автора в роботи, виконані у співавторстві, наведено у списку основних опублікованих праць за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення та результати дисертаційного дослідження апробовано на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: International Scientific-Practical Conference «Modern Transformation of Economics and Management in the Era of Globalization» (Клайпеда, Литва, 2016 рік); International Scientific Conference «Innovative Economy: Processes, Strategies, Technologies» (Кельце, Польща, 2017 рік); Всеукраїнській інтернет-конференції «Екологічні та соціально-економічні аспекти розвитку економіки в умовах євроінтеграції» (Миколаїв, 2018 рік); Міжнародній науково-практичній конференції «Перспективи розвитку економічної системи з урахуванням сучасних євроінтеграційних процесів» (Дніпро, 2018 рік); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасного менеджменту, бізнесу та фінансів» (Київ, 2018 рік); International scientific-practical conference «Problems

and achievements of modern science» (Корк, Ірландія, 2019 рік); Всеукраїнській інтернет-конференції «Екологічні та соціально-економічні аспекти розвитку економіки в умовах євроінтеграції» (Миколаїв, 2019 рік); International Scientific-Practical Conference «Les tendances actuelles de la mondialisation de la science mondiale» (Монако, Франція, 2020 рік); Науково – практичних конференціях викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ» (Суми, 2016-2019 роки).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано праці загальним обсягом 3,67 ум. друк. арк. (особисто автору належить 3,67 ум. друк. арк.), з яких одна колективна монографія, 10 наукових статей у фахових виданнях (у тому числі одна публікація у виданнях іноземних держав), 8 публікацій – тези доповідей.

Обсяг і структура роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 220 сторінок, із них 177 сторінок основного тексту. Робота містить 28 таблиць та 22 рисунки. Список використаних джерел налічує 233 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

В першому розділі «**Теоретико-методичні засади відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств**» представлено уточнене визначення поняття ресурсного потенціалу аграрних підприємств; наведено фактори впливу на відтворення ресурсного потенціалу аграрними підприємствами; обґрунтовано методичні основи дослідження відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств та його оцінки.

Проведені дослідження сутності ресурсного потенціалу аграрних підприємств свідчать про відсутність єдиного підходу до трактування вищенаведеного поняття зважаючи на його багатогранність, специфіку досліджень у різних галузях економіки та тривалий історичний характер досліджень. На основі проведеного семантичного аналізу ресурсний потенціал аграрних підприємств нами розглядається як сукупність наявних та потенційно можливих видів ресурсів (матеріальних, технологічних, енергетичних, трудових, природних, управлінських, інформаційних, фінансових, інвестиційних та інноваційних), синергетично пов'язаних між собою і використання яких дозволяє аграрному підприємству досягти максимальний соціо-еколого-економічний ефект.

Ресурсний портфель аграрних підприємств ми визначаємо як оптимальне співвідношення ресурсів аграрного підприємства, що дозволяє досягати цільові значення показників ефективності його діяльності за найменших затрат. Він має свою специфіку, яка полягає в екологічній та соціальній орієнтованості та носить стратегічний характер формування. Ресурсний портфель аграрних підприємств передбачає побудову ресурсного дерева підприємства з визначенням оптимальних джерел відтворення кожної складової ресурсного потенціалу, що дасть можливість систематизувати та зменшити ризиковість системи відтворення ресурсного потенціалу у довгостроковій перспективі.

Матеріальною основою ресурсного потенціалу підприємства в аграрному виробництві є виробничі ресурси. Вони включають матеріальні, енергетичні, технологічні, трудові (соціальні), природні (земельні, водні, біологічні). Управлінські та інформаційні ресурси становлять діловий потенціал аграрного підприємства, так як своєчасне та ефективно опрацювання кваліфікованими менеджерами та маркетологами достовірної та актуальної інформації значно сприяє своєчасному реагуванню на вплив зовнішніх та внутрішніх факторів, що, в свою чергу, забезпечує виконання тактичних та досягнення стратегічних цілей аграрного підприємства.

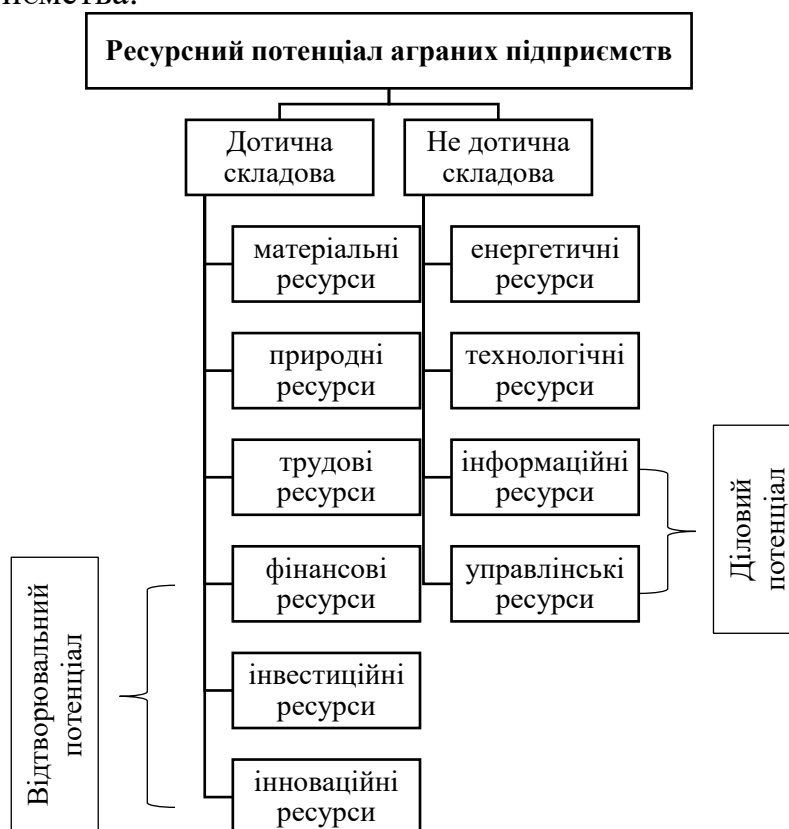

Рис. 1. Складові ресурсного потенціалу аграрного підприємства

Аналіз складових ресурсного потенціалу аграрних підприємств дозволив зробити висновок про те, що фінансові, інвестиційні та інноваційні ресурси доцільно об'єднати в дефініцію «відтворювальний потенціал аграрного підприємства». Зазначені ресурси завжди вимірюються у грошових вимірниках, мають спільні показники для оцінки наявності та ефективності, приймають участь у відтворювальному процесі. Відтворювальний потенціал аграрного підприємства трактується нами як підсистема ресурсного потенціалу господарюючого суб'єкта, що приймає участь в його відтворенні для досягнення запланованого результату та включає в себе наявні та можливі до залучення фінансові, інвестиційні та інноваційні ресурси, а також доцільність їх розміщення і ефективність використання.

Невід'ємною частиною ресурсного потенціалу аграрних підприємств виступає природний потенціал, адже їх діяльність тісно пов'язана та не можлива без використання якісних земельних, водних, атмосферних та біологічних

ресурсів, що зумовлено специфікою виробничого процесу. В ході дослідження було встановлено, що з метою забезпечення відтворення природної складової ресурсного потенціалу аграрного підприємства необхідними дві основні умови. По-перше, кожен природний ресурс має бути привласненим, тобто мати певну форму власності, що забезпечить власнику можливість володіти, розпоряджатись та користуватись ним. Якщо питання власності щодо водних, атмосферних та біологічних ресурсів не викликає особливих дискусій, то стосовно земельних ресурсів триває багаторічна дискусія. Тривала дія мораторію на купівлю-продаж земельних ділянок сільськогосподарського призначення відповідно до перехідних положень Земельного Кодексу України не сприяла об'єктивній оцінці, а відповідно і розробці механізму відтворення цієї найважливішої складової ресурсного потенціалу аграрного підприємства. З введенням в дію норм Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення», з 1 липня 2021 року на земельні ділянки сільськогосподарського призначення право розпорядження зможуть набувати фізичні особи – виключно громадяни України, що, на наше особисте переконання, дасть новий поштовх розробці інструментарію ефективного відтворення земельної складової ресурсного потенціалу.

По-друге, для проведення розрахунків щодо відтворення має бути проведена його оцінка. З метою проведення оцінки доцільно використовувати загальноприйнятті підходи до визначення економічної цінності природної складової ресурсного потенціалу, використання яких дозволяє отримати конкретну його оцінку: витратний підхід; рента; ринкова оцінка; альтернативна вартість; загальна економічна цінність (вартість).

З метою забезпечення ефективного відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств доцільно чітко класифікувати фактори впливу при їх одночасному існуванні та взаємному впливі, основні з яких наведено на рисунку 2.

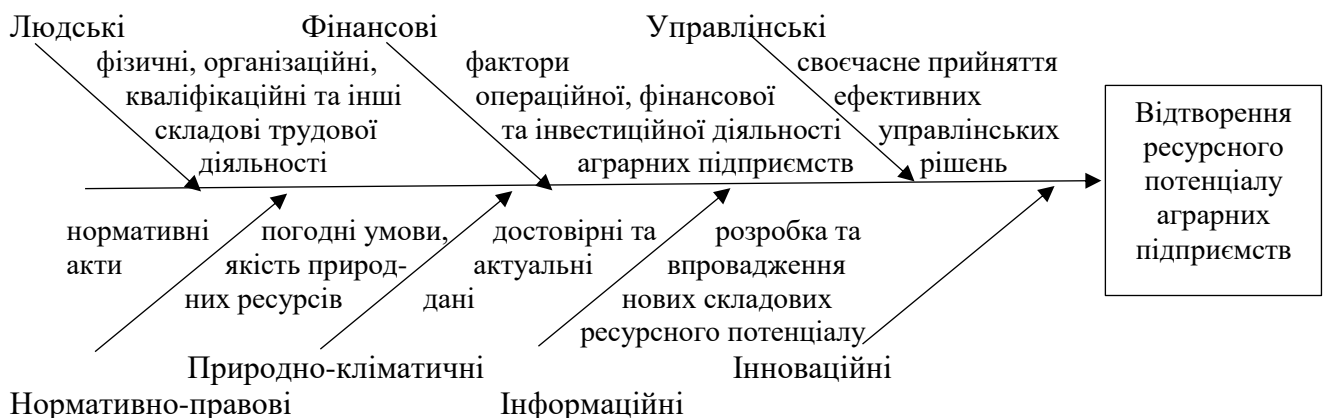

Рис. 2. Фактори впливу на відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств

Серед зовнішніх факторів слід зазначити нормативно-правові, природно-кліматичні, інформаційні та інноваційні. До внутрішніх факторів належать:

людські, фінансові, управлінські. Серед вищезазначених факторів основним виступає людські фактори, які володіють інтелектом та використовують його для поєднання різних складових ресурсного потенціалу.

Проведені дослідження свідчать про відсутність єдиного методичного підходу щодо оцінки відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств, що є зрозумілим, адже трактування даного процесу досить широке та глибоке. Констатуємо, що відтворення ресурсного потенціалу тісно пов'язано з фінансовим, інвестиційним та інноваційним потенціалом аграрного підприємства та визнаємо, що визначальним фактором відтворення є підвищення економічної ефективності використання відтворювального потенціалу підприємств. З метою оцінки ефективності відтворювального потенціалу аграрного підприємства було використано загальноприйняті групи показників: ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості та рентабельності.

У другому розділі «Сучасні тенденції відтворення ресурсного потенціалу аграрними підприємствами» проведено аналіз джерел формування ресурсного потенціалу аграрних підприємств, уточнено фінансово-економічні результати діяльності аграрних підприємств Сумського регіону, як наслідок використання та відтворення ресурсного потенціалу та надана оцінка відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств на основі моделювання системи екологічних платежів.

Виявлено, що агропромисловий сектор Сумської області станом на кінець 2019 року представлено 1235 підприємством. При чому близько 90% становлять малі підприємства. Кількість найманих працівників в аграрному виробництві Сумської області зменшується протягом 2012-2019 років і становить 23 тис. осіб, що зумовлено міграцією працездатного населення до великих міст та за кордон. Незважаючи на зростання вартості основних засобів аграрних підприємств, присутнє зменшення кількості сільськогосподарської техніки, що є у їх розпорядженні. Площа сільськогосподарських угідь за період з 2012 по 2019 рік має стабільну тенденцію до зменшення, а саме на 265,1 тис. га в цілому по Україні, у тому числі на 3,9 тис. га у Сумській області. Площа ріллі протягом даного періоду має зворотну тенденцію, що є негативним, бо свідчить про значне навантаження на ґрунтовий покрив (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка використання аграрними підприємствами Сумської області земельної складової ресурсного потенціалу

Показник	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Абсолютне відхилення
Сільськогосподарські угіддя, тис га	1698,6	1698,6	1698,5	1698	1698	1697,5	1695	1694,7	-3,9
Коефіцієнт освоєння сільськогосподарських угідь, %	71,27	71,27	71,27	71,25	71,25	71,23	71,12	71,11	-0,16
Посівні площі, тис га	1092,8	1105,5	1090,1	1113,9	1122,3	1135,5	1162,5	1177,8	85
Коефіцієнт розораності земель, %	64,34	65,08	64,18	65,60	66,10	66,89	68,58	69,50	5,16

Проведені дослідження свідчать про високу інтенсивність використання аграрними підприємствами Сумської області земельної складової ресурсного потенціалу, про що свідчить поступове нівелювання різниці між коефіцієнтами освоєння та розораності сільськогосподарських угідь та їх наближення до порогового максимуму.

Проаналізовано стан відтворювального потенціалу аграрних підприємств Сумської області та встановлено, що у 2019 році в порівнянні з 2012 сума фінансових ресурсів аграрних підприємств Сумської області значно зросла з 7233200 тис. грн до 48542572 тис. грн. Сума капітальних інвестицій протягом аналізованого періоду має позитивну динаміку. В структурі капітальних інвестицій області агропромислового комплексу належить у 2019 році 40%, що є значним у порівнянні з іншими сферами економіки. Наявний відтворювальний потенціал аграрних підприємств використовується не достатньо ефективно, про що свідчать результати фінансово-економічного аналізу.

Констатуємо, що в основу методичного підходу до оцінювання ефективності відтворення ресурсного потенціалу аграрного підприємства нами покладено систему фінансово-економічних показників, одними із основних серед яких виступають коефіцієнти рентабельності. Аграрні підприємства є єдиними, для яких на законодавчому рівні при проведенні нормативного грошової оцінки земельних ділянок сільськогосподарського призначення визначено оптимальний рівень коефіцієнту рентабельності виробництва – 0,35, що дозволяє забезпечувати розширене відтворення в аграрній сфері.

Результати проведених досліджень свідчать, що 2015-2016 роки були найкращими з точки зору фінансових результатів та формування відповідних ресурсів на відтворення ресурсного потенціалу. З 2017 року спостерігається негативна тенденція майже по всіх підприємствах Сумської області, а деякі з них, що спеціалізуються на тваринництві мають взагалі від'ємні фінансові результати та відсутність ресурсів для відтворення, що безумовно є негативним фактором.

Нами проведено групування аграрних підприємств за рівнем чистого фінансового результату. Станом на кінець 2019 року 89% аграрних підприємств Сумського регіону мають рівень рентабельності, що не перевищує 20%, 5% підприємств є збитковими і тільки 6% підприємств від загальної кількості мають достатні фінансові ресурси для фінансового забезпечення відтворення власного ресурсного потенціалу.

В таких умовах нами було проведення дослідження щодо додаткових джерел фінансового забезпечення відтворення ресурсного потенціалу за рахунок системи екологічних платежів. Констатуємо, що на сьогоднішній день система екологічних платежів не виконує свого основного завдання і не забезпечує відтворення природних ресурсів, особливо в аграрному секторі економіки. З кожним роком збільшується валовий податковий розрив, а коефіцієнт збирання не дотягує до планових показників.

Динаміка коефіцієнту рентабельності аграрних підприємств Сумської області за 2012 – 2019 роки

Показник	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	В середньому за 2012 – 2018 роки	2019	Відхилення 2019 рік до середнього значення	
										+, -	%
ТОВ «Хлібодар»											
Рентабельність активів		0,100	0,092	0,208	0,112	0,191	0,241	0,157	0,015	-0,143	9,3
Рентабельність власного капіталу		0,158	0,134	0,340	0,191	0,307	0,354	0,247	0,021	-0,226	8,5
Рівень чистого прибутку	0,159	0,111	0,110	0,163	0,169	0,168	0,232	0,159	0,017	-0,142	10,8
СФГ Кривозуб С.І.											
Рентабельність активів		0,223	0,088	0,355	0,252	0,090	0,183	0,199	0,035	-0,164	17,7
Рентабельність власного капіталу		0,476	0,180	0,679	0,459	0,171	0,342	0,385	0,060	-0,325	15,5
Рівень чистого прибутку	0,028	0,238	0,087	0,276	0,231	0,102	0,194	0,165	0,042	-0,123	25,5
ТОВ АФ «Северинівська»											
Рентабельність (збитковість) активів		0,043	0,084	0,702	0,251	0,046	0,0003	0,188	-0,105	-0,293	-56,1
Рентабельність (збитковість) власного капіталу		0,082	0,175	0,959	0,381	0,073	0,0005	0,278	-0,191	-0,469	-68,5
Рівень чистого прибутку (збитку)	0,040	0,050	0,082	0,646	0,241	0,070	0,000	0,161	-0,196	-0,358	-121,8
ПП «Надь»											
Рентабельність активів		0,121	0,177	0,383	0,256	0,149	0,143	0,205	0,102	-0,103	49,8
Рентабельність власного капіталу		0,137	0,206	0,426	0,278	0,167	0,170	0,231	0,128	-0,103	55,5
Рівень чистого прибутку	0,308	0,189	0,246	0,517	0,357	0,249	0,254	0,303	0,203	-0,100	67,0
ДП «Дослідне господарство Інституту сільського господарства Північного Сходу Національної академії аграрних наук України»											
Рентабельність активів		0,011	0,013	0,023	0,035	0,025	0,016	0,020	0,015	-0,006	71,6
Рентабельність власного капіталу		0,014	0,017	0,033	0,053	0,028	0,017	0,027	0,016	-0,011	57,6
Рівень чистого прибутку	0,016	0,021	0,021	0,027	0,035	0,044	0,041	0,029	0,040	0,011	138,1

В процесі дослідження нами побудовано кореляційно-регресійна залежність суми екологічних платежів аграрних підприємств від основних факторів, що характеризують їх розвиток. На першому етапі нами було відібрано більше 33 ключових показників, на другому етапі їх кількість скоротилась до 7 (табл. 3).

Динаміка суми екологічного податку аграрних підприємств Сумської області та ключових індикаторів його розвитку, млн.грн.

	Екологічний податок (Y)	Валова додана вартість (X1)	Фінансовий результат до оподаткування (X2)	Капітальні інвестиції та поточні витрати на природоохоронні заходи (X3)	Кількість сільськогосподарських підприємств (X4)	Площа сільськогосподарських угідь (X5)	Кількість сільськогосподарських тварин (X6)	Необоротні активи (X7)
2012	275,6	3565	1011,6	3999,1	344	1739,1	382,7	2400
2013	307,9	4375	294,1	6647,3	339	1739,1	385	2874,6
2014	566,3	6002	766,5	7946	341	1698,5	351,3	3718,2
2015	498,8	9525	5030,5	17966,9	342	1698	331,6	5990,7
2016	1332	11399	4252,1	9949,6	337	1697,5	326,4	7700,3
2017	1554,8	12596	3887,5	16372,4	327	1697,5	311,5	9557,3
2018	7853	14885	3989,1	15812,3	320	1695	306,3	11340
2019	2029,7	17354	2749,9	17031,3	1235	1694,7	293,3	15970,5

Залежність суми екологічного від ключових індикаторів його розвитку представлено формулою:

$$Y = 2,46 \times X_1 + 23,50 \times X_2 + 140,93 \times X_3 - 1,67 \times X_4 - 84140,27$$

За умови збереження наявних тенденцій сума екологічного податку аграрних підприємств може збільшитись до 10,7 млн грн у 2027 році. Проте, на сьогоднішній день екологічних податок розчиняється у загальній сумі доходної частини як державного так і місцевого бюджету. Виходячи з цього, нами обґрунтовано принципово новий розподіл екологічних платежів аграрних підприємств за рахунок формування системи спецрахунків, що забезпечить адресність та цільовий характер при відтворенні природної (земельної, водної, атмосферної, рослинної) складової ресурсного потенціалу.

У третьому розділі «**Трансформація організаційно-економічних засад відтворення ресурсного потенціалу аграрними підприємствами**» розглянуто організаційні засади забезпечення відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств, запропоновано диверсифікувати джерел фінансового забезпечення відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств та здійснено кластерний розподіл аграрних підприємств Сумської області як елемент оптимізації відтворення ресурсного потенціалу.

Організаційна (організація виробничого та бізнес-процесів, трансформація відносин власності та системи управління, мотивація до раціонального ресурсокористування) та економічна складові забезпечення відтворення

ресурсного потенціалу аграрних підприємств тісно пов'язані між собою, особливо кінцевому етапі через аналіз і відповідний контроль за використанням складових ресурсного потенціалу, надання необхідної інформації власниками щодо основних індикаторів діяльності з метою оптимізації ресурсного відтворення.

Проведені дослідження говорять про необхідність диверсифікації джерел фінансового забезпечення відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств.

В цих умовах нами обгрунтовано концептуальні засади формування іпотечного механізму відтворення ресурсного потенціалу аграрного підприємства, що базується на історичному досвіді, сучасних тенденціях розвитку аграрного виробництва та передбачає розгляд аграрного підприємства як цілісного майнового комплексу, що дозволяє забезпечити оптимальне відтворення всіх складових ресурсного потенціалу залежно від спеціалізації підприємства, організаційно-правової форми та масштабу діяльності.

Констатуємо, що Сумська область має більш ніж 135 річний досвід організації іпотечного кредитування акціонерних банках, які діяли на території Глухівського, Кролевецького та Конотопського повітів. В умовах реформування земельних відносин, впровадження приватної власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення з правом вільного розпорядження з 01.07.2021 року, нагальним виступає подальший розвиток іпотечних інструментів в аграрній сфері.

Проведені розрахунки свідчать, що ПП «Надь» станом на кінець 2019 року на основі використання застави права оренди та у комбінацією з іпотекою зі зворотнім ануїтетом може додатково отримати 21,9 млн.грн. фінансових ресурсів на відтворення ресурсного потенціалу, що складає більше 65% суми позикового капіталу. Зазначені ресурси, на відміну від сформованого позикового капіталу, носять довгостроковий характер та дозволяють планувати стратегію відтворення ресурсного потенціалу на 7-10 років. ТОВ «Сілва» Білопільського району Сумської області за рахунок використання іпотечного механізму може додатково розраховувати на 14,2 млн.грн, що складає 77% суми позикового капіталу.

Таким чином, реалізація іпотечного механізму відтворення ресурсного потенціалу аграрного підприємства надасть змогу залучити додаткові довгострокові ресурси та забезпечити оптимальне відтворення всіх складових ресурсного потенціалу залежно від спеціалізації підприємства, організаційно-правової форми та масштабу діяльності.

Відмічено, що ще одним джерелом додаткового залучення фінансових ресурсів для відтворення ресурсного потенціалу аграрного підприємства є вихід підприємств на ринок фінансових послуг та емісія зелених облігацій. Світовий досвід та тенденції розвитку фінансового ринку говорять про те, що питома вага зелених облігацій сягне у 2050 році більше половини всіх цінних паперів, що емітуються суб'єктами господарювання.

Емісія подібного роду цінних паперів передбачена новою редакцією нормативно-правових актів, що регулюють діяльність на фінансовому ринку. Нами прораховано доцільність залучення зелених облігацій аграрними

підприємствами саме з фінансової точки зору за загальноприйнятими показниками.

Таблиця 4

Оцінка доцільності залучення зелених облігацій ПП «Надь» за показником рентабельності власного капіталу та фінансового левериджу

Показники	Варіанти розрахунку							
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Власний капітал: Позиковий капітал	50:50	50:50	38:62	38:62	31:69	31:69	66:34	66:34
Короткострокові кредити: «Зелені» облігації: Поточні зобов'язання за розрахунками	30:30:40	25:55:20	60:20:20	20:20:60	70:15:15	0:50:50	50:0:50	30:40:30
Власний капітал	76491	76491	76491	76491	76491	76491	76491	76491
Позиковий капітал:	76491	76491	124801	124801	170254	170254	39404	39404
-короткострокові кредити	22947	19123	74881	24960	119178	0	19702	11821
-"зелені облігації"	22947	42070	24960	24960	25538	85127	0	15762
-поточні зобов'язання за розрахунками	30596	15298	24960	74881	25538	85127	19702	11821
Плече фінансового важеля	1,0000	1,0000	1,6316	1,6316	2,2258	2,2258	0,5152	0,5152
Відсоткова ставка за "зеленими облігаціями"	5	5	5	5	5	5	5	5
Ставка відсотка за кредит	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5
Рентабельність (збитковість) сукупного капіталу, %	8,25	10	10	10	10	10	10	10
Фінансовий результат від операційної діяльності	12627,0	15298,2	20129,2	20129,2	24674,5	24674,5	11589,5	11589,5
Витрати за % за кредит	8031,6	14724,5	8736,1	8736,1	8938,3	29794,5	0,0	5516,6
Витрати за % за "зеленими облігаціями"	1147,4	2103,5	1248,0	1248,0	1276,9	4256,4	0,0	788,1
Середньозважена ціна позикового капіталу	0,1798	0,1181	0,1295	0,2365	0,1178	0,2000	0,2163	0,1498
Фінансовий результат до оподаткування	3448,1	-1529,8	10145,1	10145,1	14459,3	-9376,3	11589,5	5284,8
Чистий прибуток	3448,1	-1529,8	10145,1	10145,1	14459,3	-9376,3	11589,5	5284,8
Рентабельність (збитковість) власного капіталу,%	4,5	-2,0	13,3	13,3	18,9	-12,3	15,2	6,9
Ефект фінансового левериджу,%	-0,0147	0,0819	0,0518	-0,1227	0,0604	-0,1226	0,0401	0,0744

Проведені дослідження на базі 23 аграрних підприємств Сумського регіону свідчать, що оптимальна питома вага зелених облігацій у структурі позикового капіталу підприємства складає від 15% до 35%. Головною перевагою фінансового забезпечення відтворення ресурсного потенціалу аграрних

підприємств за рахунок зелених облігацій є довгостроковість та цільовий характер їх використання.

У дисертаційній роботі наголошено на необхідності застосування методів кластерного аналізу, що дозволяє наочно проводити групування господарств за різними ознаками. З цією метою нами запропоновано методичний підхід до кластерного розподілу аграрних підприємств на регіональному рівні за критерієм ефективності відтворення ресурсного потенціалу, який відрізняється систематизацією підприємств за масштабом діяльності, структурою капіталу та ресурсними пропорціями (рис.2).

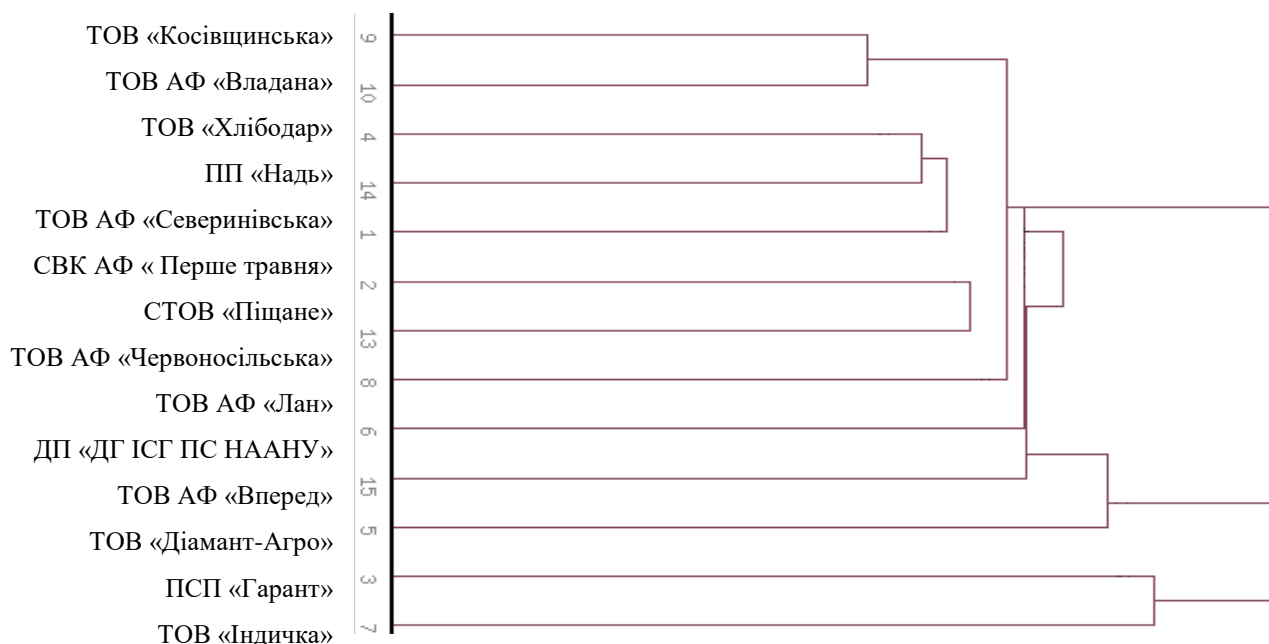

Рис. 2 Дендрограма послідовності об'єднання аграрних підприємств в кластери

Констатуємо, що застосування кластерного розподілу аграрних підприємств Сумської області здатно підвищити ефективність відтворення ресурсного потенціалу та забезпечити ефект масштабу при формуванні відповідних ресурсів.

ВИСНОВКИ

У дисертації отримано нове вирішення складного наукового завдання обґрунтування теоретико-методичних і прикладних засад відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств. Вирішення конкретизований завдань дослідження дозволило дійти таких висновків:

1. Підтверджено, що у науковій літературі відсутній єдиний підхід до визначення змісту ресурсного потенціалу, зважаючи на специфіку досліджень у різних галузях економіки та тривалий історичний характер досліджень. Запропоновано розглядати ресурсний потенціал як сукупність наявних та потенційно можливих видів ресурсів (матеріальних, технологічних, енергетичних, трудових, природних, управлінських, інформаційних, фінансових,

інвестиційних та інноваційних), синергетично пов'язаних між собою і використання яких дозволяє аграрному підприємству досягти максимальний соціо-еколого-економічний ефект. В свою чергу, ресурсний портфель аграрних підприємств ми визначаємо як оптимальне співвідношення ресурсів аграрного підприємства, що дозволяє досягати цільові значення показників ефективності його діяльності за найменших затрат. Він має свою специфіку, яка полягає в екологічній та соціальній орієнтованості та носить стратегічний характер формування. Ресурсний портфель аграрних підприємств передбачає побудову ресурсного дерева підприємства з визначенням оптимальних джерел відтворення кожної складової ресурсного потенціалу, що дасть можливість систематизувати та зменшити ризиковість системи відтворення ресурсного потенціалу у довгостроковій перспективі.

2. Класифіковано фактори впливу на відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств. Виділяємо зовнішні фактори, до яких відносимо нормативно-правові, природно-кліматичні, інформаційні, інноваційні та на виникнення яких аграрні підприємства не мають суттєвого впливу. Внутрішні фактори включають людські, фінансові, управлінські. Констатуємо, що серед вищезазначених факторів основним виступає людський фактор, що характеризується інтелектом та необхідністю прийняття управлінських рішень при відтворенні різних складових ресурсного потенціалу.

3. Констатуємо, що відтворення ресурсного потенціалу тісно пов'язано з фінансовим, інвестиційним та інноваційним потенціалом аграрного підприємства та визнаємо, що визначальним фактором відтворення є підвищення економічної ефективності використання відтворювального потенціалу підприємств. З метою оцінки ефективності відтворювального потенціалу аграрного підприємства було використано загальноприйняті групи показників: ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості та рентабельності.

4. З'ясовано, що агропромисловий сектор Сумської області станом на кінець 2019 року представлено 1235 підприємством. При чому близько 90% становлять малі підприємства. Кількість найманих працівників в аграрному виробництві Сумської області зменшується протягом 2012-2019 років і становить 23 тис. осіб, що зумовлено міграцією працездатного населення до великих міст та за кордон. Площа сільськогосподарських угідь за період з 2012 по 2019 рік має стабільну тенденцію до зменшення. При цьому відмічаємо значне навантаження на ґрунтовий покрив. Встановлено, що у 2019 році в порівнянні з 2012 сума фінансових ресурсів аграрних підприємств Сумської області значно зросла з 7233200 тис. грн до 48542572 тис. грн. Сума капітальних інвестицій протягом аналізованого періоду має позитивну динаміку. В структурі капітальних інвестицій області агропромислового комплексу належить у 2019 році 40%, що є значним у порівнянні з іншими сферами економіки.

5. В основу методичного підходу до оцінювання ефективності відтворення ресурсного потенціалу аграрного підприємства нами покладено рентабельність виробництва, оскільки аграрні підприємства мають законодавчо визначений критерій розширеного відтворення. Досліджень свідчать, що 2015-2016 роки були найкращими з точки зору фінансових результатів та формування

відповідних ресурсів на відтворення ресурсного потенціалу. Проведено групування аграрних підприємств за рівнем чистого фінансового результату. Станом на кінець 2019 року 89% аграрних підприємств Сумського регіону мають рівень рентабельності, що не перевищує 20%, 5% підприємств є збитковими і тільки 6% підприємств від загальної кількості мають достатні фінансового ресурси для фінансового забезпечення відтворення ресурсного потенціалу.

6. Наголошується на додаткових джерел фінансового забезпечення відтворення ресурсного потенціалу за рахунок системи екологічних платежів. Констатуємо, що на сьогоднішній день система екологічних платежів не виконує свого основного завдання і не забезпечує відтворення природних ресурсів, особливо в аграрному секторі економіки. З кожним роком збільшується валовий податковий розрив, а коефіцієнт збирання не дотягує до планових показників. Кореляційно-регресійний аналіз та прогнозні розрахунки суми екологічного податку (до 10,7 млн грн у 2027 році) говорять про необхідність перегляду системи розподілу екологічних платежів. Обґрунтовано принципово новий розподіл екологічних платежів аграрних підприємств за рахунок формування системи спецрахунків, що забезпечить адресність та цільовий характер при відтворенні природної (земельної, водної, атмосферної, рослинної) складової ресурсного потенціалу.

7. Констатується, що організаційна (організація виробничого та бізнес-процесів, трансформація відносин власності та системи управління, мотивація до раціонального ресурсокористування) та економічна складові забезпечення відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств тісно пов'язані між собою, особливо кінцевому етапі через аналіз і відповідний контроль за використанням складових ресурсного потенціалу, надання необхідної інформації власниками щодо основних індикаторів діяльності з метою оптимізації ресурсного відтворення.

8. В дослідженні обґрунтовано доцільність диверсифікації джерел фінансового забезпечення відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств. Наголошено на формуванні іпотечного механізму відтворення ресурсного потенціалу аграрного підприємства, що базується на історичному досвіді, сучасних тенденціях розвитку аграрного виробництва та передбачає розгляд аграрного підприємства як цілісного майнового комплексу та дозволяє забезпечити оптимальне відтворення всіх складових ресурсного потенціалу залежно від спеціалізації підприємства, організаційно-правової форми та масштабу діяльності. Прораховано іпотечний потенціал ПП «Надь» та ТОВ «Сілва» та констатується додаткового фінансування у розмірі від 65% до 77% суми позикового капіталу. Крім того розглянуто доцільність додаткового залучення фінансових ресурсів для відтворення ресурсного потенціалу аграрного підприємства є вихід підприємств на ринок фінансових послуг та емісія зелених облігацій. Оптимальна питома вага зелених облігацій у структурі позикового капіталу 23 аграрних підприємств Сумського регіону складає від 15% до 35%. Констатується, що головною перевагою фінансового забезпечення відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств за рахунок зелених облігацій та іпотечного механізму виступає довгостроковість та цільовий

характер використання сформованих ресурсів.

9. Розроблено методичний підхід до кластерного розподілу аграрних підприємств на регіональному рівні за критерієм ефективності відтворення ресурсного потенціалу, який відрізняється систематизацією підприємств за масштабом діяльності, структурою капіталу та ресурсними пропорціями. Констатується, що застосування кластерного розподілу аграрних підприємств Сумської області здатно підвищити ефективність відтворення ресурсного потенціалу та забезпечити ефект масштабу при формуванні відповідних ресурсів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ монографії

1. Скопова О.С. Страхіві ризики в аграрній сфері Сумської області. Ринкова адаптація та економічна безпека сільськогосподарських підприємств: монографія /за наук. ред. Жмайлова В.М., Данька Ю.І., Шумкової О.В. Суми, «Сумський національний аграрний університет», 2018, С.268-283. *(авторський внесок полягає у визначенні специфіки страхового захисту ресурсного потенціалу аграрних підприємств).*

статті у наукових фахових виданнях України:

2. Скопова О.С. Формування екологічних фондів із залученням венчурного фінансування. *Приазовський економічний вісник*. 2017. № 4(04). С. 94-100.

3. Скопова О.С. Економічний зміст права власності на земельні ресурси та операції з ними. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2018. № 4(61). С. 104-112.

4. Скопова О.С. Рентні платежі та екологічний податок в Україні: історичний аспект. *Причорноморські економічні студії*. 2018. № 36/2018. С. 114-117.

6. Скопова О.С. Функції екологічних платежів та оцінка їх ефективності на макро- та мікрорівні. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2019. № 3-2 (52). С. 110-114.

5. Скопова О.С. Оцінка можливості залучення аграрними підприємствами Сумської області інноваційних інструментів відтворювального потенціалу. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2020. №.2. С.94-98.

7. Скопова О.С. Теоретичні аспекти економічної сутності та складових ресурсного потенціалу аграрних підприємств. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2020. №3. С.159-163.

8. Скопова О.С. Сучасний стан відтворювального потенціалу аграрних підприємств. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2020. №4. С.72-76.

9. Скопова О.С. «Зелені» облігації як інструмент забезпечення відтворення природних ресурсів в аграрній сфері: світовий досвід та можливості застосування в Україні. *Інтелект XXI*. 2020. № 4. С.77-81.

публікації у виданнях іноземних держав:

10. Скопова О.С. Застосування методів кореляційно-регресійного аналізу

для моделювання та прогнозування фінансового забезпечення відтворення природних ресурсів в аграрній сфері. *European journal of economics and management*. 2020. № 1. С.142-150.

в інших виданнях:

11. Скопова О.С. Основні екологічні проблеми Сумської області та шляхи їх вирішення. *International Scientific-Practical Conference: Modern Transformation of Economics and Management in the Era of Globalization*. Klaipeda: Baltija Publishing. 2016. p.223-226.

12. Скопова О.С. Екологічне страхування. *Екологічні та соціально-економічні аспекти розвитку економіки в умовах євроінтеграції*: матеріали V-ї Всеукраїнської інтернет-конференції (9-11 травня 2018 р.). Миколаїв: МНАУ, 2018. С. 39.

13. Скопова О.С. Екологічні податки в країнах Євросоюзу. *Перспективи розвитку економічної системи з урахуванням сучасних євроінтеграційних процесів*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (17 березня 2018р.). Дніпро: НО «Перспектива», 2018. С. 79-81.

14. Скопова О.С. Екосистемні послуги та платежі екологічного спрямування. *Актуальні проблеми сучасного менеджменту, бізнесу та фінансів*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції для студентів, аспірантів та молодих вчених (27 жовтня 2018 р.). Київ: аналітичний центр «Нова Економіка». 2018. С. 66-68.

15. Скопова О.С. Фінансовий механізм відтворення природних ресурсів. Матеріали науково – практичної конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ (17-20 квітня 2019 р.). Том I. С. 56.

16. Скопова О.С. Зміни в екологічному оподаткуванні. *Problems and achievements of modern science: coll. of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with materials of the International scientific-practical conf.* (May 6, 2019). Cork: NGO «European Scientific Platform», 2019. V. 2. p. 75-77.

17. Скопова О.С. Екологічні платежі як основне джерело фінансового забезпечення відтворення природних ресурсів. *Екологічні та соціально-економічні аспекти розвитку економіки в умовах євроінтеграції*: матеріали Всеукраїнської інтернет-конференції (15-17 травня 2019 р.). Миколаїв: МНАУ. 2019. С. 407-410.

18. Скопова О.С. Екологічне страхування в аграрній сфері України. *Les tendances actuelles de la mondialisation de la science mondiale : collection de papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ» avec des materiaux de la conference scientifique et pratique internationale* (Vol. 1), 3 april, 2020. Monaco, Principaute de Monaco: Plateforme scientifique europeenne. p. 21-23.

АНОТАЦІЯ

Скопова О.С. Організаційно-економічні засади відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами еко-

номічної діяльності). – Сумський національний аграрний університет, Суми, 2021.

Дисертація присвячена вирішенню наукового завдання обґрунтування теоретико-методичних і прикладних засад відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств.

В роботі проведено аналіз сутності, видів та специфіки відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств. Запропоновано теоретико-методичний підхід до інтерпретації поняття ресурсного потенціалу аграрних підприємств, на основі виокремлення в його структурі відновлювального потенціалу, що приймає участь в його оновленні та поповненні для досягнення стратегічних цілей розвитку аграрного підприємства. Розглянуто особливості формування ресурсних пропорцій аграрними підприємствами та ідентифіковано ресурсний портфель аграрних підприємств, який відрізняється стратегічним характером його формування на основі принципів сталого розвитку та передбачає побудову ресурсного дерева з визначенням оптимальних джерел відтворення складових ресурсного потенціалу, що дасть можливість систематизувати та зменшити ризиковість системи відтворення у довгостроковій перспективі. Систематизовано методичні основи дослідження оцінки та відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств.

Здійснено аналіз джерел формування ресурсного потенціалу аграрних підприємств як на загальнодержавному рівні так і на рівні Сумського регіону. Запропоновано методичний підхід до оцінювання ефективності відтворення ресурсного потенціалу аграрного підприємства на основі системи фінансово-економічних показників. Обґрунтовано стратегію відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств на засадах моделювання системи екологічних платежів, яка базується на розподілу та формуванні системи спецрахунків, що забезпечить адресність та цільовий характер при відтворенні його природної (земельної, водної, атмосферної, рослинної) складової.

Обґрунтовано тісний взаємозв'язок організаційної (організація виробничого та бізнес-процесів, трансформація відносин власності та системи управління, мотивація до раціонального ресурсокористування) та економічної складових відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств. Запропоновано диверсифікувати джерела фінансового забезпечення відтворення складових ресурсного потенціалу аграрних підприємств за рахунок емісії зелених облігацій у синергії з активною позицією органів місцевого самоврядування за умови достатнього рівня економічної, фінансової, екологічної, продовольчої та соціальної безпеки. Обґрунтовано концептуальні засади відтворення ресурсного потенціалу аграрного підприємства шляхом формування інноваційного механізму забезпечення фінансовими ресурсами. Запропоновано методичний підхід до кластерного розподілу аграрних підприємств на регіональному рівні за критерієм ефективності відтворення ресурсного потенціалу.

Ключові слова: відтворення, ресурсний потенціал, аграрні підприємства, фінансове забезпечення, екологічні платежі, диверсифікація, зелені облігації, кластерний підхід.

ANNOTATION

Skopova O.S. Organizational and economic principles of reproduction of resource potential of agricultural enterprises. – Manuscript.

The thesis for the degree of candidate of economic sciences, specialty 08.00.04 – economics and management of enterprises (by kinds of economic activity). – Sumy National Agrarian University, Sumy, 2021.

The dissertation is devoted to the decision of a scientific problem of substantiation of theoretical and methodical and applied bases of reproduction of resource potential of the agrarian enterprises.

The analysis of the essence, types and specifics of reproduction of resource potential of agrarian enterprises is carried out in the work. The theoretical and methodological approach to the interpretation of the concept of resource potential of agricultural enterprises is proposed, based on the separation of the regenerative potential in its structure, which takes part in its renewal and replenishment to achieve strategic goals of agricultural enterprise development. Features of formation of resource proportions by agrarian enterprises are considered and the resource portfolio of agrarian enterprises which differs in strategic character of its formation on the basis of principles of sustainable development and provides construction of a resource tree perspective. The methodical bases of research of estimation and reproduction of resource potential of the agrarian enterprises are systematized.

The analysis of sources of formation of resource potential of agrarian enterprises both at the national level and at the level of the Sumy region is carried out. The methodical approach to an estimation of efficiency of reproduction of resource potential of the agrarian enterprise on the basis of system of financial and economic indicators is offered. The strategy of reproduction of resource potential of agrarian enterprises on the basis of modeling of system of ecological payments which is based on distribution and formation of system of special accounts that will provide targeting and target character at reproduction of its natural (land, water, atmospheric, vegetative) component is substantiated.

The close interrelation of organizational (organization of production and business processes, transformation of property relations and management system, motivation for rational resource use) and economic components of reproduction of resource potential of agrarian enterprises is substantiated. It is proposed to diversify the sources of financial support for the reproduction of components of the resource potential of agricultural enterprises through the issuance of green bonds in synergy with the active position of local governments with a sufficient level of economic, financial, environmental, food and social security. The conceptual bases of reproduction of resource potential of the agrarian enterprise by formation of the innovative mechanism of providing with financial resources are substantiated. The methodical approach to cluster distribution of the agrarian enterprises at regional level on criterion of efficiency of reproduction of resource potential is offered.

Key words: reproduction, resource potential, agricultural enterprises, financial provision, ecological payments, diversification, green bonds, cluster approach.